

ÇANAKKALE’NİN ENGELLİ TURİZMİNE İLİŞKİN DURUMUNUN BELİRLENMESİNE VE PLANLANMASINA YÖNELİK BİR ÇALIŞMA

Erinç TOZLU*
Ş. Okan MERCAN**
Lütfi ATAY***

ÖZET

Çalışmanın amacı, engelli bireylerin turizme katılımı sürecinde, turizm faaliyetleri açısından oldukça önem taşıyan Çanakkale’deki destinasyonlarda var olan düzenlemelerin durum tespitini yapmak, bu konudaki planlama çalışmalarının önemini vurgulamak ve engellilerin Çanakkale ilindeki seyahat imkânını artırmak için önerilerde bulunmaktır. Çalışmada veri toplama tekniği olarak, nitel araştırma yöntemlerinden olan görüşme ve gözlem teknikleri kullanılmıştır. Toplamda otuz tane otelde, beş adet çekim merkezinde yetkililerle yüz yüze görüşme ve gözlem yapılmıştır. Görüşmelere ilaveten de sekiz adet çekim merkezinde yalnızca gözlem yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre Çanakkale ilinin, engelli turizmi için yeterli altyapı ve üstyapı düzenlemelerine sahip olmadığı görülmüştür. Ancak, Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı’nda inşa edilen Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi’nde, her alanda engelli bireylere yönelik hizmet verebilecek düzenlemelere yer verildiği tespit edilmiştir. Söz konusu merkezin diğer merkezler için de örnek oluşturabileceği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Engelli Turizmi, Çanakkale, Çanakkale’de Engelli Turizmi

ABSTRACT

The purpose of this study is to determine the level of services for disabled people and to make some proposals to improve their trips in Canakkale. interview and observation techniques were used to obtain data. In this study face to face interviews and observations were made at thirty hotels and on five visitor sites. In

* Arş. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, etozlu@windowslive.com

** Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, okangs34@hotmail.com

*** Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, lutfiatay@yahoo.com

addition to the interviews and observation, only observations were made on eight attraction at Gallipoli Historical National Park. According to findings, Canakkale province has not got enough infrastructures and services to meet the needs of disabled travellers. However, Canakkale Epic Presentation Center which was built by the Ministry of Water Affairs and Forestry, located in Gallipoli Peninsula Historical National Park, it was determined that in all areas, the regulations serve to people with disabilities. It was observed that this center constitute an example for other centers.

Keywords: *Disabled Tourism, Canakkale, Gallipoli Handicap Tourism*

1. GİRİŞ

Engelli bireylerin dünya nüfusu içinde ciddi sayılabilecek miktarda olduğu söylenebilir. Dünya nüfusunun yaklaşık olarak % 10'unun (600 milyon insanı) fiziki ya da zihinsel engele sahip kişilerden oluştuğu belirtilmektedir (TÜRSAB, 2008). Türkiye'de engelli bireylere yönelik mevcut istatistikî verilerin yetersiz olduğu söylenebilir. Türkiye Özürlüler Araştırması verilerine göre (DİE ve ÖZİDA, 2002: 5), ülkemizde engelli nüfusun toplam nüfus içindeki oranının %12,29 olduğu belirtilmektedir. Oldukça yüksek olan bu rakamlar değerlendirildiğinde, ülkemizde ve dünyada geniş bir kitle olduğu görülen engellilerin, önemli bir sosyal kategoriyi oluşturduğu söylenebilir.

Engelle yaşamın bireye getirdiği bazı güçlükler bulunmaktadır. Bunlardan biri, seyahat edebilme ve turizm faaliyetlerine katılma konusundaki kısıtlardır. Yau ve arkadaşlarına (2004: 946) göre; engelli bireyler de diğerleri gibi turizmde aynı istek ve ihtiyaçlara sahiptirler. Ancak, öncelikli olarak engelli olmayan bireylere yönelik tasarlanmış seyahatin, engelli bireyler için bazı zorlukları olacağı söylenebilir. Farklı engele sahip bireylerin, farklı istek ve gereksinimleri olacağı düşünüldüğünde, engellilik durumu ve çeşitlendirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Genel bir sınıflandırma ile engellilik çeşitleri, ortopedik engellilik, işitme engellilik, dil ve konuşma engellilik, görme engellilik, zihinsel engellilik olarak ele alınmaktadır (DİE ve ÖZİDA, 2002).

Engellilerin turizme katılabilmesi, engellilerin topluma kazandırılmasında destek bir unsur niteliğinde görülebilir. Engelli turizmi, ancak gerekli düzenlemelerin yapılması sonucu gerçekleştirilecek bir turizm çeşididir. Engellilere yönelik düzenlemeler yapılan/yapılacak düzenlemelerin maliyeti biraz yüksek olabilmektedir. Ancak, engelli bireylerin tek başına veya bir refakatçiyle seyahat edebilmeleri ve turizme sorunsuzca katılabilmeleri, bir yandan engelli bireylerin gelişimini, özgüvenini arttırmakta ve diğer bireylere bağımlılığını azaltmakta, diğer yandan da engelli turizminin gelişmesine katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır. Engelli seyahatinin artmasıyla turizm gelirlerinde hissedilir oranda yükselme meydana gelecektir. Böylece engelli turizmi, için yapılan düzenlemelere yönelik maliyetler, uzun dönemde kar sağlayıcı olacaktır. Rasyonel pazarlama çabaları ile de engellilere yönelik pazarlardan rekabet

avantajı sağlanabilecektir. İfade edilen bu unsurlar, çalışmanın önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Turistik destinasyonların başarılı olabilmesi için mutlaka bu yerlerle ilgili doğru planlama çalışmalarına ve uygulamalarına gereksinim vardır. Son yıllarda, turizm planlamasında stratejiler yaratmak ve bunları uygulamak amacıyla daha resmi ve kuralcı metotlardan, daha esnek, tekrarlanan süreçlere doğru bir değişim yaşanmaktadır. Devam eden bu süreçler, mevcut durumu değiştirmeyi, sürekli değerlendirmeyi, öğrenmeyi ve uyumu gerektirme konusunda daha hassas sayılmaktadır. Turizm planlamasına yapılan vurgunun artması, turizmden etkilenen ev sahibi toplumun, kamu otoritelerinin ve işletmelerin ilgilerini etkilemiş ve bu gruplar turizmde paylaşılan bir görünüm yaratma konusunda iş birliğinde bulunabilmişlerdir. Planlamada iş birliği yapmak, ilk bakışta zor ve zaman kaybına neden olan bir durum gibi görülebilir. Ancak planlamada iş birliği, uzun dönemde anlaşmazlıkların çözülmesiyle ilgili maliyetlerden kurtulmayı, paydaşların bilgi birikimlerinin ve kapasitelerinin artmasını sağlaması açısından son derece gereklidir (Yüksel, Bramwell ve Yüksel, 1999: 351).

Engellilerin turizme katılabilmesi için yapılacak düzenlemelerin mutlaka bir plan/planlama dahilinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Planlama, hayatın her döneminde her zaman var olan bir kavramdır. Planlama yapılmadan gerçekleştirilmek istenen bir işin başarıya ulaşma şansı yok denecek kadar azdır. Turizmin gelişimin de istenilen düzeyde olabilmesi, bu gelişimin bir planlama dahilinde gerçekleştirilmesiyle doğru orantılıdır. Turistik bir bölgenin gelişim sürecinin planlama çalışmaları kapsamında gerçekleştirilmesi, o bölgenin gelişiminin ve bölgedeki turistik ürünlerin yapısının istenilen düzeyde olmasını sağlamaktadır. Bu sayede söz konusu bölgedeki mevcut ve geliştirilmesi düşünülen turistik ürünler artan rekabet koşulları karşısında yok olma tehlikesinden uzaklaşmış olacaktır (Mercan, 2010: 1-2).

Turizm faaliyetlerinde bir arazi kullanımı söz konusu olduğu için, bu faaliyetlerde mutlaka turizm planlamasına gereksinim vardır. Bu yüzden planlama çalışmaları, turizmin ev sahibi topluma olan yararlarını arttırmakta, olumsuz sosyal, ekonomik ve çevresel etkileri azaltmakta ve/veya ortadan kaldırmaktadır (Mercan, 2010: 41). Turizm planlamasına verilen önem, engelli turizmiyle ilgili olarak yapılacakların başarısında doğrudan etkili olacaktır.

Çanakkale şehitlikler başta olmak üzere, tarihi özellikleri ve doğal yapısı ile önemli bir turizm destinasyonu olarak değerlendirilebilir. Turizm faaliyetlerine katılma konusunda böyle bir turizm alanını ziyaret etmenin, diğer bireyler kadar engelli bireyler için de önemli olacağı düşünülebilir. Engelli bireyleri ziyarete teşvik edebilecek önemli unsurlardan biri, ziyaret sürecinde hareketlerinin kısıtlanmaması veya en aza indirilebilmesi olacaktır. Turizme engelsiz bir katılım için ise, destinasyonda engelli bireylere yönelik gerekli düzenlemelerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu düzenlemelerin gerçekleştirilmesi de detaylı planlama çalışmalarına ve planlama sürecinin iyi yönetilmesine bağlıdır.

Dolayısıyla, engelli bireylerin turizme katılımı sürecinde, Çanakkale destinasyonlarında var olan düzenlemelerin yeterlilik durumunun tespiti ve elde edilen veriler ışığında, Çanakkale destinasyonlarının engelli turizmi konusunda geliştirilebilmesi için öneriler oluşturulması bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

2. ENGELLİLİK KAVRAMI

Literatürde engelli kavramı ile birlikte kullanılan ya da benzer anlamda kullanılan kavramlar bulunduğu belirtilmektedir (Kula, 2005: 58). Özürlülük veya sakatlık kavramlarıyla da ifade edilen engellilik, yeni düzenlemelerin de gerçekleşmesi sonucu daha kapsamlı bir şekilde tanımlanmıştır (Seyyar, 2006: 17). Önemli olan, bireyin fiziksel veya zihinsel özelliklere bağlı olarak diğerlerinden farklı görülmesi veya farklı olması değil, bireyin bu durum sonucu ortaya çıkan sosyal konumudur. Bu açıdan engellilik kavramının sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve sosyo-politik açıdan, sosyal tanımlaması önem taşımaktadır (Burcu, 2007: 7).

Özür veya engel, bireyin yaşadığı sürece toplumda yaş, cinsiyet anlamında, sosyal ve kültürel anlamda gerçekleştirmesi gereken faaliyetleri, yetersizlik nedeniyle yerine getirememesi durumudur (Ulutaşdemir, 2007: 120). Dünya Sağlık Örgütü'nün hastalık sonuçlarına dayanan tıbbi yöne ağırlık vererek, kabul gören tanımlamalar yaptığı görülmektedir. I. Özürler Şurası'nda (1999: 74) bu tanımlara yer verilmiştir. Buna göre yetersizlik (impairment), psikolojik, fizyolojik ve anatomik (fiziksel) yapı veya işlevlerdeki eksikliği ve normal olmama durumunu ifade etmektedir. Özürlülük (disability), bir aktiviteyi normal şekilde veya normal kabul edilen sınırlar içinde gerçekleştirmekteki sınırlılık veya yetersizliktir. Engellilik (handicap) ise, bir yetersizlik veya özür nedeniyle yaşa, cinsiyete, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen rollerin kısıtlanması ya da yerine getirilememesi halidir. Görüldüğü gibi Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı bu tanımlamalara göre; özürlülük kavramı ile bireyin bir faaliyeti gerçekleştirmedeki sınırlılığı ifade edilirken, engellilik kavramı ile bu yetersizlik veya sınırlılıkların yanı sıra sosyal faktörler de önem kazanmaktadır.

3. İLGİLİ YAZIN

Mevcut yazın incelendiğinde, engelli turizmine ilişkin çeşitli çalışmaların olduğu görülmektedir. Blichfeldt ve Nicolaisen (2010), "Engelli Seyahati: Kolay Değil, Fakat Yapılabilir" dikkat çekici başlığıyla, engellilerin boş zamanlarını değerlendirmek için seyahat etme konusundaki duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını araştırmıştır. Görüşme yönteminin kullanıldığı araştırmada, engelliler için tatile çıkmanın, özellikle günlük yaşantıdan uzaklaşmaları, kendilerini güvenli, bağımsız ve "yapılabilir" hissetmeleri için gerekliliği ortaya koyulmuştur. Çalışmada kuruluşların konuyla ilgili bilgilendirme, tur düzenleme gibi alanlarda önemli yeri olduğu belirtilmiştir. Yorumsal analiz niteliğinde olan

bir başka araştırma (Daniels vd. 2005), fiziksel engellilerin seyahat kısıtları ve memnuniyetleri üzerine gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, uluslararası bir seyahat acentası tarafından, web sitesi üzerinden araştırmacılara sunulan hesap kodlarının yorumlanması yapılmıştır. Çoğunluğu bedensel engelliler tarafından yazılmış öykülere göre, seyahatlerin genellikle kronikleşmiş şekilde ulusal ve uluslararası destinasyonlara olduğu gözlemlenmiştir.

Ülkemizde ise Yaylı ve Öztürk (2006) tarafından, konaklama işletmeleri yöneticilerinin bedensel engelliler pazarına bakışına yönelik bir araştırma bulunmaktadır. Anket yoluyla yapılan araştırmada, otellerin birçoğunun en az bir kez engellilere hizmet verdiği ortaya çıkmıştır. Otel yöneticileri, bir turizm pazarı olarak engellilerin farkında olunmadığını ve çevresel düzenlemelerin, personel eğitim düzeyinin bedensel engellilere hizmet sunmak için yetersiz olduğunu düşünmektedir. Araştırmada engelliler alanında uzmanlaşan acentaların olması gerekliliği olması üzerinde de durulmuştur.

Konu ile ilgili proje ve bazı tez çalışmaları da bulunmakta ve bu çalışmalarda da genellikle konaklama işletmeleri ile yapı tasarımları ele alınmaktadır (Arıcı, 2010; Artar ve Karabacakoğlu, 2003; Atak, 2008; Eryılmaz 2010; Yörük, 2003). Artar ve Karabacakoğlu (2003) engellilerin toplumsal gelişimiyle ilgili bir proje gerçekleştirmiş, Türkiye’de özürülüler turizminin geliştirilmesine yönelik olarak konaklama tesislerindeki altyapı olanaklarının araştırılmasını amaçlamışlardır. Çalışmada, engelli bireylerin hareketlerini kolaylaştıracak veya hareket kısıtlarını en aza indirebilecek düzenlemelere yer verilmiştir.

Atak (2008) tarafından gerçekleştirilen tez çalışmasında, Marmaris’teki otellerin bedensel engelli turizmüne bakışı, otellerin bedensel engellilere uygunluğu ve engellilere ayrılan kapasite gibi özellikler incelenmiştir. Sonuçta, çalışmanın kapsamındaki otellerin yarısından fazlasında otelde engellilere ayrılan bir odanın bulunmadığı, fakat otellerin tamamına yakınının engellilere bir kez de olsa hizmet verdiği ortaya çıkmıştır. Bu durum, Yörük’ün (2003) gerçekleştirdiği çalışmayla benzerlik göstermekte ve altyapı yetersizliğini ortaya koymaktadır. Engelli turizmüne yönelik altyapı yetersizliği olduğunu ortaya koyan başka bir araştırma ise Arıcı (2010) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bedensel engellilerin turizm sektöründen beklentilerini anlamak üzere Arıcı’nın (2010) yaptığı tez çalışmasında, anket uygulaması sonucuna göre; altyapının yetersiz olduğu ve seyahat acentalarının engellilere yönelik yeterli ürün sunmadığı, ayrıca araçların engelliler için uygun olmadığı ortaya çıkmıştır.

Eryılmaz (2010) tarafından gerçekleştirilen farklı bir çalışma ise, turizmde engelli pazarına dikkat çekmektedir. Söz konusu çalışmada, Bodrum’da faaliyet gösteren 4 ve 5 yıldızlı otellerin ve tatil köylerinin engelli turizm pazarı açısından değerlendirilmesi ve bu tesislerin yöneticilerinin konu hakkındaki görüşlerinin alınması amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, otel yöneticilerinin engelli pazarının öneminin farkında olmadıkları ve turistik işletmelerin engellilerle ilgili

yasal mevzuata genelde uymalarına rağmen, konu ile ilgili yasal mevzuatın gelişmiş ülkelere göre yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır.

Ülkemizde engelli turizminin gelişimine dair fiili çalışmalar yapıldığı da görülmektedir. “Herkes Engelsiz Tatil” anlayışı ile Marmaris İçmeler’de faaliyet gösteren ACT Access Centres Türkiye Panorama Park Oteli, 2007 yılında otelin engellilere yönelik hazırlanması çalışmalarına başlamıştır. Engelli bireylere yönelik hizmet ve aktivitelerin bulunduğu otelde, transfer için tamamen engellilere yönelik araçlar bulundurulmuş bireysel hareketler daha engelsiz kılınmaktadır (Behramoğlu, 2007: 41).

Engelli turizmüne yönelik yapılan çalışmalarda, yapılarıdaki düzenlemeler incelenmekle birlikte, engelli bireylerin turizm algısına da yer verildiği görülmektedir. Engelli bireylerin turizme katılımlarını teşvik edebilmek için turizm faaliyetlerinin her yönüyle ve bir bütün olarak incelenmesinin gerekeceği söylenebilir. Turizmin sadece konaklamadan oluşmadığı dikkate alındığında ise, konunun engelli bireylerin seyahatleri sürecinde talep edecekleri konaklama, seyahat, yeme-içme, ziyaret ve diğer turistik faaliyetleri içeren turistik ürünlerin tamamının irdelenmesi öngörülmüştür. Başka bir ifadeyle araştırmanın kapsamını, bedensel, görme, işitme, dil-konuşma ve zihinsel engelli bireylerin turizme katılımlarında kullanabileceği ürünler ve bunlara yönelik düzenlemeler oluşturmaktadır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmayla engelsiz bir yaşam ve engelsiz turizm anlayışının gelişmesine katkı sağlamaya çalışılmaktadır. Engelli bireylerin her faaliyet gibi turizm faaliyetlerine katılımlarının daha kolay kılınabilmesi ve bu faaliyetlere katılım sürecinde rahat hareket edebilmeleri için de bazı düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu nedenle çalışmada, Çanakkale ilindeki engelli bireylere yönelik destinasyonlardaki durumun tespiti ve yapılması gereken düzenlemeler değerlendirilmektedir.

Araştırmanın evrenini, Çanakkale’de yerli ve yabancı ziyaretçilerin talep ettikleri ve kullandıkları turistik destinasyonlardaki müze ve ören yerleri ile söz konusu çekiciliklerin yöneticileri oluşturmaktadır. Çanakkale’de bulunan turizm destinasyonlarında engelli bireylere yönelik gerçekleştirilen düzenlemelerin durumu araştırılarak, engelli turizminin gelişimine yönelik öneriler getirilmesi planlanmıştır. Önerilerde mevcut durum, diğer ülkelerdeki ve Türkiye’deki uygulamalar, yasal dayanaklar ve talep yapısı da dikkate alınmıştır. Araştırmada, Çanakkale’deki ziyaret noktalarının tamamına ulaşımın zaman, maliyet ve ulaşılabilirlik açılarından zorlukları olacağı dikkate alınarak, kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 74) tercih edilmiştir. Marmara ve Ege Bölgeleri’nin buluşma noktası özelliği taşıması ve evreni temsil etme özelliğinin yüksek olacağı dikkate alınarak, Çanakkale ilindeki ziyaretçi

yoğunluğu olan müze ve ören yeri ile iki ve daha üstü yıldızla sahip otel işletmeleri ve işletme yöneticileri araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Turizme katılım sürecinde bireyin öncelikli olarak katıldığı faaliyetler ele alınarak, güzergâhtaki konaklama işletmeleri ve çekim merkezleri değerlendirmeye alınmıştır. Çanakkale iline ait iki, üç, dört, beş yıldızlı oteller ve özel belgeli otellere ulaşmak için, Turizm Bakanlığı, Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Çanakkale Valiliği ve Çanakkale Belediyesi'ne ait verilerden yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra 2011 yılı Türkiye otellerini listeleyen www.hotelguide.com sitesindeki otel listeleri incelenmiştir. Engellilere yönelik talebi karşılayabilme ihtimali olan ve belirli düzeyde hizmet standardı sunan 2 yıldız ve üstü belgeye sahip olduğu tespit edilen otuz tane otelde, Truva ören yeri ve Assos ören yerinde ve ayrıca iki adet müzede yetkililerle yüz yüze görüşme ve gözlem yapılmıştır. Haziran 2012'de açılan Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi'nde yetkililerle yapılan görüşmeler ve gözlemler de çalışmaya dahil edilmiştir. Görüşmelere ilaveten, yoğun iç turizm talebi olan Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'ndaki (GYTMP) sekiz adet çekim merkezinde ise yalnızca gözlem yapılmıştır.

Araştırmanın geçerliliği açısından görüşme formu, yazın taramasına bağlı olarak ve konu hakkında deneyimli olduğu bilinen uzmanların ve akademisyenlerin görüşlerinden yararlanılarak araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Sorular, engellilere yönelik gerekli temel düzenlemeler esas alınarak geliştirilmiştir. Görüşme formu, engellilerin turizm faaliyetlerine katılım sürecinde sıklıkla kullanabileceği faaliyet alanlarına göre yapılandırılmış özellikte ve iki ayrı şekilde hazırlanmıştır. Turizme katılım esnasında birey için oldukça önem taşıyan konaklama işletmelerine yönelik hazırlanan form ve gezilip görülebilecek çekim merkezlerine yönelik hazırlanan formlar toplam yedişer sorudan oluşmaktadır. Bu yönlendirme sorularının yer aldığı görüşmelere ilişkin elde edilen veriler, görüşme ve gözlemler esnasında kayıt altına alınmış ve görüşme sonrasında tasnif edilmiştir. Elde edilen verilerin betimsel analizi yapılarak, verilere ilişkin bulgular değerlendirilmiştir.

Araştırmanın güvenilirliği açısından toplanan veriler betimsel bir yaklaşımla doğrudan sunulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini artırmak için, araştırma birden fazla kişiyle yapılmış ve gözlem yoluyla elde edilen bulguların yapılan görüşmelerde de teyit edilmesine dikkat edilmiştir.

Bu çalışmada, beddensel, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel engelli bireylerin, turizme katılımlarını kolaylaştırmak üzere yapılması gereken düzenlemeler üzerinde durulmaktadır. Araştırma kapsamında yapılan gözlem ve görüşmeler sonucu elde edilen verilere ilişkin bulgulara ve sonuçlara yer verilmiştir.

5. BULGULAR

Çanakkale’de bulunan otuz otel yetkilisiyle yapılan görüşme sonucunda, yirmi bir otelde en az bir kez engellilere hizmet sunulduğu beyan edilmesine rağmen, görüşme yapılan yirmi iki otelde engelliler için düzenlenmiş bir odanın bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, otellerin gerekli engelli odası olmamasına rağmen bir şekilde engellilere hizmet vermiş olduğunu göstermektedir. Otellerin genel kullanıma açık alanlarının olduğu dikkate alındığında engelli turiste hizmet sunmaları gayet doğaldır. Fakat otellerin, özellikle engellilere yönelik ve standartlara uygun bir şekilde düzenlenmiş engelli odalarına sahip olması gerekmektedir. Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ’de (25.10.2005) de belirtildiği gibi; yasal olarak da otellerin oda sayısının % 1’i oranında engelli odasına sahip olması gerekmektedir. Bu açıdan, otellerin genellikle engelli bireylere hizmet sunduğu halde, engelli bireylerin istek ve ihtiyaçlarını karşılayabilecek standartlara tam anlamıyla uymadığı gözlemlenmiştir. Görüşmeler esnasında, engelli bireylerin otellere çoğunlukla bir grubun içinde ve bir refakatçiyle (anne, baba veya yardımcı) geldiği tespit edilmiştir. Bu durum, oda ve oda içi mobilyaların gerekli standartlara uygun olmaması veya yetersiz nitelikte olması ile açıklanabilir. Söz konusu düzenlemelerin yetersizliği, engelli bireylerin hareketlerini kısıtlamakta ve zorlaştırabilmektedir. Engelli bireylerin, bu nedenle otel konaklamasında bir yardımcı veya refakatçiye ihtiyaç duymuş olabileceği söylenebilir. Konaklama işletmeleri yöneticilerinin bedensel engelli pazarına bakış açılarını ölçmek amacıyla Yaylı ve Öztürk (2006) tarafından yapılan araştırma sonuçları, bu araştırmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Buna göre; araştırmadaki üç, dört ve beş yıldızlı otellerin büyük çoğunluğunun en az bir kez engelli bireylere hizmet sunduğu görülmektedir.

Otele bireysel olarak, kendi aracıyla gelmek isteyen engelli bireylerin de olabileceği göz önüne alındığında, engelli ziyaretçilerin otelde araçlarını bırakabilecekleri ve standartlara uygun engelli park alanlarının bulunması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Tablo 1’de, otellerle yapılan görüşmelerde elde edilen ve otopark alanlarında engelli park alanı bulundurulmasına yönelik bulgular gösterilmiştir.

Tablo 1: Otelerde Engellilere Yönelik Park Alanları

Otel Türü	2 Yıldızlı Oteller	3 Yıldızlı Oteller	4 Yıldızlı Oteller	5 Yıldızlı Oteller	Özel Belgeli Oteller	Toplam
Var	0	0	0	1	1	2
Yok	5	11	4	0	8	28

Araştırma kapsamında bulunan otellerin neredeyse tamamının otopark alanında, engellilere yönelik ayrılmış bir park alanı bulunmadığı görülmektedir. Yörük’ün (2003) yaptığı araştırma sonuçlarına göre de, araştırma kapsamındaki otellerden üçünde otoparkların engellilerin kullanımına uygun olduğu, yedi otelde ise otoparkların engellilerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir. Her iki

araştırmada da benzerlik gösteren bu sonuçlar göz önüne alındığında, otellerde engelli otopark alanı konusuna yeterli özenin gösterilmediği açıkça görülmektedir.

Otel içinde, engelli bireylerin rahatça ulaşabilecekleri genel bir engelli tuvaletinin bulunması da oldukça önem taşımaktadır. Engelli bireyin ihtiyaç duyduğunda ulaşabileceği genel bir engelli tuvaleti bulunduran oteller Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Otellerdeki Engelli Tuvaletleri

Otel Türü	2 Yıldızlı Oteller	3 Yıldızlı Oteller	4 Yıldızlı Oteller	5 Yıldızlı Oteller	Özel Belgeli Oteller	Toplam
Var	0	2	3	1	2	8
Yok	5	9	1	0	7	22

Bu rakamlar, otellerin engelli tuvaleti bulundurma konusunda yetersiz olduğunu göstermektedir. Yörük'ün (2003) İstanbul'daki beş yıldızlı otellerle gerçekleştirdiği araştırmasında ise, araştırma kapsamındaki dokuz otelde genel tuvaletlerin engellilerin kullanımına uygun olduğu, bir otelde ise genel tuvaletlerin engellilerin kullanımına uygun olmadığını tespit etmiştir. Araştırmalardaki farklı sonuçların, araştırma kapsamında bulunan otellerin yıldız seviyesiyle alakalı olduğu söylenebilir. Dört ve beş yıldızlı otellerin genelinde engellilere ayrılmış bir engelli tuvaleti bulundurulmaktadır. Otellerin yıldız sayısı azaldıkça engelli tuvaleti bulunma olasılığının azaldığı görülmektedir.

Engelli bireyler, bazı otellerde istedikleri alanlara ulaşma konusunda yükseklik, basamak veya çıkıntı gibi engellerle karşılaşabilmektedir. Ayrıca, sözü geçen engeller, yürümekte güçlük çeken bireylerin ve yaşlıların da hareketlerini zorlaştırabilmektedir. Bu tür engellerin, bireyin hareketini zorlaştırmasını engellemek üzere otellerde asansör veya rampa uygulamalarının bulundurulması yerinde olacaktır. Otellerde engellilere yönelik rampa ve asansör uygulamalarının bulundurulmasına ilişkin sonuçlar Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3: Engellilere Yönelik Rampa ve Asansör Uygulamaları

Otel Türü	2 Yıldızlı Oteller	3 Yıldızlı Oteller	4 Yıldızlı Oteller	5 Yıldızlı Oteller	Özel Belgeli Oteller	Toplam
Var	3	8	4	1	1	17
Yok	2	3	0	0	8	13

Otellerin neredeyse yarısında engelli bireylerin hareketlerini kolaylaştırmaya yönelik rampa veya asansör uygulamasının bulunmadığı görülmektedir. Yapılan gözlemler sürecinde de, rampaların yetersiz olduğu veya hiç bulunmadığı gözlemlenmiştir. Diğer bir açıdan, otellerin bulunduğunu belirttiği rampaların çoğunun, engelli bireylerin rahat hareket edebileceği niteliklere sahip olmadığı söylenebilir. Otel içinde bulunan asansörlerin de,

engelli bireyler tarafından kullanılabilmesi, fakat engelliler için yeterli özelliklere sahip olmadıkları açıkça gözlemlenmektedir. Asansörlerde bedensel engellilere, görme engellilere, işitme güçlüğü çeken veya işitme engelli bireylere göre tam anlamıyla bir düzenleme bulunmamaktadır. Engelli bireylerin kullanımına açılan asansörler çoğunlukla, halihazırda var olan ve engellilere göre düzenlenmemiş olan asansörlerdir. Ayrıca, otellerde genellikle engellilerin de kullanabileceği bir asansör bulunmasına rağmen, bu alanlara ulaşımında rampaların bulunmaması veya yetersiz olması, engelli ziyaretçilerin asansöre ulaşımını da zorlaştırmaktadır.

Otellerin genelinde, engellilerin turizm faaliyetlerine katılımını kolaylaştırmaya yönelik işaretleme, genel bir telefon ve alarm sistemi gibi önemli düzenlemelerin de yeterli olmadığı gözlemlenmiştir. Bu bulguya dayanarak, otel yönetimlerinin engellilere yönelik hizmetler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları da söylenebilir.

Çanakkale’de turizme katılan engelli bireylerin konaklama yapabileceği düşünülen otellerin neredeyse tamamında engellilere yönelik düzenlemeler açısından yeterli bir altyapıya sahip olunmadığı görülmektedir. Engelli bireylere hizmet sunulmasına rağmen, gerekli düzenlemelerin olmadığı veya yetersiz olduğu gözlemlenen otellerin engellilere yönelik düzenlemeler konusunda geliştirilmesi gerekmektedir. Yalnızca turizm yapılarında yapılacak iyileştirmelerin yeterli olmayacağı da göz önünde bulundurulmalıdır. Engellilerin seyahatini kolaylaştıracak ulaşım araç ve tesisleri ile genel altyapı unsurlarının da engellilerin kullanımına uygun hale getirilmesi önem taşımaktadır.

Bir yolculuk veya ziyaret sürecinde gerçekleştirilebilecek faaliyetler, bir turizm destinasyonu açısından çekicilik unsuru olmaktadır (Vignuda 2001: 5). Bu nedenle, turizme katılımın yalnızca konaklama yönüyle ele alınmasının yeterli olmayacağı söylenebilir. Gelen ziyaretçileri çeken unsurlardan birisi de tarihi özelliklere sahip ören yerleri ve müzeler gibi ziyaret merkezleridir. Engelli bireyler de diğer bireyler gibi, gitmiş oldukları destinasyonun söz konusu çekim merkezlerini ziyaret etmek isteyeceklerdir. Ziyaret merkezlerinde engelli bireylere yönelik düzenlemelerin bulunmaması, engelli ziyaretçilerin hareketlerini kısıtlayacak ve bu tür faaliyetlere katılımını zorlaştıracaktır.

Turizme katılımın seyahatle başlayacağı söylenilebilir. Çanakkale’de turizme katılan engelli bireyin Eceabat’taki Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı turuna katılımının zorluklarla dolu olacağı görülmüştür. Feribota iniş-binişlerde engeller bulunmakla birlikte, tur araçlarında da engellilere ayrılmış bir koltuğun bulunmadığı gözlemlenmiştir. Tur güzergahında bulunan yerlerin neredeyse tamamında engellilere yönelik düzenlemeler bulunmadığı ve bu yerlerin yeterli bir altyapıya sahip olmadığı görülmektedir. Yalnızca Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi’nde, projenin her aşamasında yer almak suretiyle, engellilere yönelik düzenlemelere yer verildiği görülmektedir. Fakat, Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi’ne engelli ziyaretçilerin ulaşımı konusunda yeterli altyapıya sahip olmadığı söylenebilir.

Engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılım sürecinde, Çanakkale'de çekicilik oluşturan dört tane çekim merkezinden söz edilebilir. Assos ve Truva ören yerlerinin ve Çanakkale Arkeoloji Müzesi ile Çanakkale Kent Müzesi'nin, Çanakkale için önemli çekim merkezlerinden olduğu ifade edilebilir. Söz konusu çekim merkezleri engelli bireyler açısından değerlendirildiğinde bazı eksikliklerin veya yetersizliklerin olduğu görülmektedir.

Görüşmelerde Assos'ta daha önce engelli münferit turistlere veya engelli turist gruplarına hizmet sunulmadığı belirtilmiştir. Fakat Çanakkale'nin diğer önemli çekim merkezi olan Truva'da, hem engelli münferit turistlere hem de engelli turist gruplarına daha önce en az bir kez hizmet sunulduğu ortaya çıkmıştır. Truva'da engelli bireylerin kullanabileceği bir yaya yolu ve uygun bir giriş bulunmasına rağmen, Assos'a giriş ve burada bulunan yaya yolu engelli bireyler için kullanıma pek uygun görünmemektedir. Son dönemlerde Truva ören yerindeki engellilere yönelik düzenlemelerin ihmal edilmesinden dolayı fonksiyonelliğini kaybettiği gözlemlenmiştir. Hareket alanlarında çiçek saksısı, çöp kutusu, çıkıntı, yükseklik vb. engelleyici unsurların bulunması engelli bireylerin çekim merkezlerini ziyaretlerini olumsuz etkileyebilecek unsurlardandır. Her iki ören yerinde de, engelli bireylerin hareketlerini kısıtlayabilecek unsurların bulunduğu gözlemlenmiştir. Söz konusu engelleyici unsurların, diğer bireylerin de hareketlerini zorlaştıracağı söylenebilir.

Engelli bireylerin, müze ve ören yerlerindeki hareketlerini kolaylaştırmak üzere rampa ve asansör uygulamalarının bulundurulması gerekmektedir. Rampa ve asansör gibi düzenlemelerin, engelli bireyler gibi aynı zamanda çocuk arabasıyla hareket eden veya hareket kısıtları bulunan bireylerin de hareketlerini kolaylaştırmaya yardımcı olacağı söylenebilir. Assos'ta bulunmayan rampa ve asansör uygulamaları, Truva'da bulunmakla birlikte, bu düzenlemelerin yetersiz olduğu görülmektedir.

Engelli bireylerin konaklama yaptıkları yer dışında geçirdikleri süreçlerde ihtiyaç duyacağı en önemli alanlardan biri tuvalet olacaktır. Tekerlekli sandalye kullanan engelli bireyler başta olmak üzere, farklı engelleri bulunan bireylerin ziyaretleri esnasında kullanabileceği standartlara sahip engelli tuvaletlerinin çekim merkezlerinde bulunması bu açıdan önem taşımaktadır. Truva'da engelli bireylere yönelik ayrılmış genel bir tuvalet bulunmakla birlikte, Assos'ta böyle bir uygulama görülmemektedir.

Çanakkale Kent Müzesi'nde daha önce engelli münferit turistlere ve engelli turist gruplarına hizmet sunulduğu, Arkeoloji Müzesi'nde ise daha önce engelli bireylere hizmet sunulmadığı tespit edilmiştir. Her iki müzede de, engelli bireylerin hareketlerini kolaylaştıracak düzenlemelerin yetersiz olduğu veya bulunmadığı görülmektedir. Müze içerisinde engelleyici unsurlar (çöp kutusu, çiçek saksısı vb.) bulunmamasıyla birlikte; engelli bireylerin müze içi hareketlerini kolaylaştıracak olan rampa ve asansör uygulamalarının iki müzede de bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Her iki müzeye ulaşımında, engelli bireylerin

kullanabileceği uygun nitelikte bir yaya yolu bulunmamaktadır. Kent Müzesi'nde engelli bireylerin kullanımı için düzenlenmiş genel bir engelli tuvaleti bulunmakla birlikte, depo amaçlı kullanılması sebebiyle engelli bireylerin kullanıma uygun olmadığı görülmektedir. Arkeoloji Müzesi'nde ise engelli bireylerin kullanımı için düzenlenmiş genel bir engelli tuvaleti bulunmamaktadır.

Çekim merkezlerine yapılan ziyaretlerin çoğunlukla gününbirlik olması sebebiyle, bu alanların engelli bireylerin grup haricinde daha bağımsız hareket edebileceği yerler olacağı söylenebilir. Bu sebeple engelli bireylerin araçlarını park edebilecekleri ve park sonrasında çekim merkezlerine girişte karşılaşılabilecek zorlukların en aza indirildiği engelli park alanlarının bulunması gerekecektir. Çanakkale'de incelenen çekim merkezlerinin tamamında engelli bireylere yönelik standartlara uygun şekilde ayrılmış park alanı ve engelli bireylerin hareketlerini kolaylaştırmaya yönelik işaretlemeler bulunmamaktadır. Engelli bireyleri yönlendirici nitelikte olan işaretlemelerin bulunmaması, engelli bireylerin Çanakkale'deki çekim merkezlerini ziyaretlerini zorlaştırmaktadır.

Engelli bireylere yönelik düzenlemeler çoğunlukla bedensel engellilere yönelik olarak değerlendirilmektedir. Fakat farklı engelle sahip bireylerin, farklı istek ve gereksinimleri olacağı düşünülmelidir. Bu açıdan, çekim merkezlerinde engelli bireylere yönelik bulundurulması gerekebilecek bir başka uygulama audio sistem olacaktır. Çekim merkezlerine olan ziyaretlerde kullanılacak, ayarlanabilir ses oranına sahip audio sistem uygulamasının bulunması, işitme güçlüğü çekenler ve işitme engelliler için önem taşıyan bir unsurdur. Çanakkale'de görüşme yapılan çekim merkezlerinin tamamında böyle bir uygulamanın bulunmadığı belirtilmiştir.

Eceabat ilçesindeki Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'ndaki Mecidiye Tabyası, Seyit Onbaşı, Şahindere/Mustafa Efendi Şehitliği, Şehitler Abidesi, Seddülbahir/Yahya Çavuş Anıtı, 57. Alay Şehitliği, Conkbayırı (Yazıtları), Bigalı Köyü/Atatürk Evi olmak üzere sekiz tane savaş yeri yalnızca gözlem yapılan ziyaret merkezlerini oluşturmaktadır. Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi'nde ise hem görüşme, hem de gözlem yapılmıştır. Çekim merkezlerine yapılan ziyaretlerin gününbirlik olabilmesi sebebiyle, bu alanların engelli bireylerin daha bağımsız hareket edebileceği yerler olacağı söylenebilir. Engelli bireylerin söz konusu alanlara olan ziyaretlerinde rahat hareket edebilmesi için ise, detaylı planlama çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nda bireysel ziyaretlerde bulunacak engelli bireylerin araçlarını park edebilecekleri ve park sonrasında çekim merkezlerine girişte karşılaşılabilecek zorlukların en aza indirildiği engelli park alanlarının bulunması gerekecektir. Diğer yandan, engelli bireylerin hareketlerini kolaylaştırmaya yönelik işaretlemeler, genel bir engelli tuvaleti ve audio sistem gibi düzenlemelerin de bulunması önem taşımaktadır. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nda yer alan ve Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi dışında kalan sekiz tane çekim merkezinde yapılan gözlemler sonucu, engelli bireylere yönelik

işaretlemelerin, park alanlarının, engelli tuvaletlerinin ve audio sisteminin bulunmadığı gözlemlenmiştir.

Rampa ve asansör gibi düzenlemelerin, engelli bireyler gibi aynı zamanda çocuk arabasıyla hareket eden veya hareket kısıtları bulunan bireylerin de hareketlerini kolaylaştırmaya yardımcı olacağı söylenebilir. Bu nedenle, çekim merkezlerinde hareket alanlarının müsaitliği kadar, engelli bireylerin hareketlerini kolaylaştırmaya yönelik rampa, asansör gibi uygulamaların da bulunması gerekecektir. Hareket kolaylığı açısından önem taşıyan rampa ve asansör uygulamalarının, genel olarak çekim merkezlerinde bulunmadığı gözlemlenmiştir. Çanakkale'de gözlem yapılan yalnızca iki tane çekim merkezinde rampa uygulamasına rastlanmakla birlikte, bu uygulamaların yeterli olmadığı gözlemlenmiştir.

Çanakkale ilindeki ziyaret merkezlerinde ve Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'ndaki ziyaret merkezlerinde, gereken altyapının engelli turizmi için yetersiz olduğu ifade edilebilir. Söz konusu çekim merkezlerindeki engelleyici unsurların engellilerin hareketlerini zorlaştırması, engelli bireylerin çekim merkezlerini ziyaretleriyle ilgili talebi olumsuz yönde etkileyeceği söylenebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bir engeli bulsun ya da bulunmasın tüm bireyleri kapsayan bir toplum planı uygulanması, bireylerin yaşamını eşit koşullarda sürdürülebilmelerini sağlayacaktır. Engelli bireylerin de diğer bireyler gibi istek ve ihtiyaçlarını bağımsızca karşılayabilmesi, onların özgüvenini artırarak toplumla bütünleşmelerine destek olacaktır. Toplumda her bireyin eşit koşulları paylaşması, toplumun genel barış ve refahı açısından da önem taşımaktadır. Bu nedenle, toplum içinde bir engeli bulunması sebebiyle yaşamında kısıtlamalarla karşılaşan engelli bireylere yönelik düzenlemelerin, öncelikli olarak gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır.

Engelli bireylerin, toplumda yaşayan diğer bireyler gibi seyahat etmek, tatile gitmek, alışveriş yapmak ve rekreasyon faaliyetlerini gerçekleştirmek gibi gereksinimleri vardır. Engellilerin turizm faaliyetlerine katılmaları, sözü geçen istek ve ihtiyaçları gerçekleştirebilmeleri için önem arz etmektedir. Bu araştırma da, engelli bireylerin turizme katılabilmeleri için gerekli düzenlemeleri ve bu düzenlemelerin uygulanma durumunu incelemek üzere gerçekleştirilmiştir.

Bir tur güzergâhında geçiş noktası niteliği taşıyabilecek ve önemli çekim merkezlerine sahip olan Çanakkale ilinde bulunan otellerde, engelli odaları bulunmasına rağmen bu odaların engellilerin kullanımına pek uygun olmadığı görülmüştür. Burada bulunan otellerde engelliler, işaretlemelerin yetersizliği, park yeri sıkıntısı ve eğitilmiş çalışanın bulunmaması gibi sıkıntılarla karşılaşmaktadır. Engelli bireylerin Çanakkale'de bulunan otellerde sorun yaşamayacağı alanlar, yalnızca engelli tuvaletleri ve hareket alanlarıdır.

Otellerdeki düzenlemelerin çoğunlukla bedensel engellilere yönelik olduğu görülmekle birlikte, genel olarak destinasyonun engelli gruplarının tamamı açısından da yetersiz olduğu görülmüştür.

Çanakkale’de bulunan çekim merkezleri, engelli bireyler açısından birçok engelleyici ve kısıtlayıcı unsur barındırmaktadır. Engellilere yönelik işaretlemelerin, engelli park alanlarının ve işitme engelliler için audio sisteminin bulunmadığı ziyaret merkezlerinde, en önemli alanlardan olan engelli tuvaletleri de neredeyse hiç bulunmamaktadır. Engelli tuvaleti bulunan ziyaret merkezlerinde de, bu alanların kullanıma uygun olmadığı görülmüştür.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen bir yarışmanın kazanan projesi olan ve Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı’nda inşa edilen Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi’nde ise engelli hizmetlerinin örnek olabilecek nitelikte olduğu görülmüştür. Daha önce hem engelli münferit turistlere, hem de engelli turist gruplarına hizmet sunulduğu belirtilen merkezde, engelli bireylere yönelik neredeyse her düzenlemeye yer verildiği gözlemlenmiştir. Genellikle düzenlemelerin bedensel engellilere yönelik olduğu görülen alanların yanı sıra, Çanakkale Destanı Tanıtım Merkezi’nde görme, dil, konuşma, işitme ve zihinsel engelli bireylere yönelik düzenlemelere yer verildiği görülmüştür. Engelli bireylere yönelik işaretlemelerin, engellilerin kullanımına uygun telefonların, genel engelli tuvaletlerinin, otopark alanının ve engelli asansörlerinin bulunduğu görülen merkezde, bireylerin ihtiyaç halinde başvurulabileceği görevlilerin de her zaman hazır bulunduğu belirtilmiştir. Tehlike anında uyarı amaçlı alarm sistemlerinde özellikle görme ve işitme engelli bireylere yönelik önlemler alındığı da belirtilmiştir. Buna göre, herhangi bir tehlike anında ışıklı ve sesli bir şekilde görsel uyarı yapılmaktadır.

Çanakkale’de bulunan konaklama işletmeleri ve ziyaret merkezlerinin engellilere pek uygun olmadığı görülmektedir. Engellilerin hareket kısıtları dikkate alındığında, ziyaretlerinin uzun olması ve Çanakkale’nin diğer turistik çekim merkezlerine olan uzaklığı, Çanakkale’de engellilere yönelik ürünlerin geliştirilmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Engellilerin turizm faaliyetlerine katılımlarının artması için, sadece turizm yapılarında yapılacak iyileştirmelerin yeterli olmayacağı çok açıktır. Dolayısıyla, engellilerin seyahatini kolaylaştıracak ulaşım araç ve tesisleri ile genel altyapı unsurlarının da engellilerin kullanımına uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Yapılarda bulunan engelli bireylere yönelik düzenlemelerin, daha sonra değil de, yapı inşaat halindeyken gerçekleştirilmesi işletmeye daha az maliyet yükü getirecektir.

Otellerde, engelli bireylere yönelik oda sayısının artırılması sağlanmalıdır. Engelli odaları, diğer misafirler tarafından da kullanılabilmesi için, işletmenin oda sayısında azalma meydana getirmeyecektir. Ayrıca, engelli bireylere yönelik gerçekleştirilen düzenlemelerin yalnızca bedensel engellileri kapsamı yeterli olmayacaktır. Farklı istek ve ihtiyaçlara sahip olabileceği göz önünde bulundurularak, görme engelliler, dil ve konuşma engelliler, işitme engelliler ve

zihinsel engellilere yönelik düzenlemeler de takip edilerek uygulanmalıdır. Başka bir açıdan, diğer bireylerin gezip gördüğü doğal güzellikleri ve tarihi yapıları ziyaret edebilmenin engelli bireylerin de hakkı olduğu unutulmamalıdır. Bu türlü bir sosyal yaklaşım, engelli bireylerin de diğer bireyler gibi bağımsızlaşmasına ve dolayısıyla da toplumla bütünleşmesine destek olacaktır.

Yapılan bu çalışma ile engellilerin turizm faaliyetlerine katılımlarını kolaylaştırmak üzere konaklama işletmelerinde ve diğer merkezlerinde yapılabilecek düzenlemeler ve bunların mevcut durumu incelenmiştir. Zaman, maliyet ve ulaşılabilirlik gibi kısıtlarla karşılaşılması nedeniyle yalnızca belirli bir bölgenin incelendiği bu çalışmada eksik kalan yönler, turizm faaliyetlerinin tamamını içeren daha geniş kapsamlı çalışmalarla giderilebilir. Gelecekte araştırmacıların araştırma kapsamlarını genişleterek, engellilere yönelik arzın yeterlilik durumunun ve engelli bireylerin görüş ve beklentilerinin tespit edilmesinin incelenmesine ihtiyaç vardır.

7. KAYNAKLAR

- ARICI, S. (2010). Bedensel Engellilerin Turizm Sektöründen Beklentilerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma, (*Yüksek Lisans Tezi*). Gazi Üniversitesi ,Ankara.
- ARTAR, Y. ve KARABACAKOĞLU, Ç. (2003). Türkiye’de Özürlüler Turizminin Geliştirilmesine Yönelik Olarak Konaklama Tesislerindeki Altyapı Olanaklarının Araştırılması, (*Özürlülerin Toplumsal Gelişimine Yönelik Proje*), Milli Prodüktivite Merkezi, Ankara.
- ATAK, V. (2008). Marmaris’teki Otel İşletmelerinin Bedensel Engelli Turizmine Bakışı, (*Yüksek Lisans Tezi*), Muğla Üniversitesi, Muğla.
- BEHRAMOĞLU, B. (2007). Herkese Engelsiz Tatil, *TÜRSAB Türkiye Seyahat Acentaları Birliği*, 280: (s:40-42).
- BLICHFELDTI, B. S. ve NICOLAISEN, J. (2010). Disabled Travel: Not Easy, But Doable, *Current Issues in Tourism*, 1-24.
- BURCU, E. (2007). *Türkiye’de Özürlü Birey Olma Temel Sosyolojik Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- DANIELS, M. J.; RODGERS, E. B. D.; WIGGINS, B.P. (2005). Travel Tales: An Interpretive Analysis of Constraints and Negotiations to Pleasure Travel as Experienced by Persons with Physical Disabilities, *Tourism Management*, 26, (s:919-930).
- ERYILMAZ, B. (2010). Turizmde Engelli Pazarının Değerlendirilmesi ve Bodrum Örneği, (*Yüksek Lisans Tezi*), Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

- KULA, M. N. (2005). *Bedensel Engellilik ve Dini Başa Çıkma*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul.
- MERCAN, Ş. O. (2010). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Bölgesel Planlama ve Turistik Ürün Oluşumu: Altınoluk Örneği Üzerine Bir Araştırma, (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- SEYYAR, A. (2006). *Özrürlürelere Adanmış Sosyal Politika Yazıları*, Adapazarı Büyükşehir Belediyesi, Adapazarı.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü; T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. (2002). *Türkiye Özürlüler Araştırması*.
- TC. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. (1999). *I. Özürlüler Şurası: Çağdaş Toplum Yaşam ve Özürlüler: Komisyon Raporları Genel Kurul Görüşmeleri*, 29 Kasım - 02 Aralık.
- TÜRSAB Ar.-Ge. Departmanı. (2008). *Dünyada ve Türkiye’de Engelsiz Turizm Pazarı*.
- ULUTAŞDEMİR, N. (2007). Engelli Çocukların Eğitimi, *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2 (5), (s:119-130).
- VIGNUDA, J. L. (2001). Promotion of Barrier-Free Tourism for People With Disabilities in the Asian and Pacific Region, *Seminar on Sustainable Development of Ecotourism in Pacific Island Countries*, Suva, Fiji 17-18 October.
- YAU, M. K.; MCKERCHER, B.; PACKER, T. L. (2004). Traveling With a Disability More Than an Access Issue, *Annals of Tourism Research*, 31 (4), (s: 946-960).
- YAYLI, A. ve ÖZTÜRK, Y. (2006). Konaklama İşletmeleri Yöneticilerinin Bedensel Engelliler Pazarına Bakış Açıları Üzerine Bir Araştırma, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 17 (1), (s: 87-98).
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık.
- YÖRÜK, U. K. (2003). Turizm Yapılarının Tasarımında Özürlü Etmenin İrdelenmesi, (*Yüksek Lisans Tezi*), Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- YUKSEL, F., BRAMWELL, B. ve YUKSEL, A. (1999). Stakeholder Interviews and Tourism Planning at Pamukkale, Turkey. *Tourism Management*, 20, (s: 351-360).